

Entrevista als Draps

El grup de rock pena-rogi parla de les influències rebudes i de la seua filosofia com a grup musical.

Pau Gargallo a la Pedrera

Una mostra antològica de l'artista maellà es pot veure a Barcelona a l'emblemàtic edifici del passeig de Gràcia.

Convenció de Bombers a la Llitera

El dos de desembre es van reunir a Binèfar bombers dels diferents centres d'Osca i Lleida en un acte de germanor.

Revista de les Comarques Catalanoparlants d'Aragó

2,30 €

Any 8 • núm. 62 • La Franja, gener de 2007

escales

EXPOSICIÓ A L'ANTIGA FÀBRICA NOGUERA DE BESEIT

Detall de l'exposició "Escalaes" a la Galeria Antiga Fàbrica Noguera de Beseit (el Matarranya) MONIQUE VAN ROSSUM

EDITA:

ICF Iniciativa Cultural de FranjaC/ Pla, 4, 44610 Calaceit, Tel. 978 85 15 21
Associació Cultural del Matarranya
Consells Locals de la Franja
Institut d'Estudis del Baix Cinca-IEA
Centre d'Estudis Ribagorçans (CeRib)

DIRECTOR:

Mário Sasot
msasote@yahoo.es

GESTIÓ I ADMINISTRACIÓ:

Hipòlit Solé

CAP DE REDACCIÓ:

Isabel Calaf • T. 661 470 457
tempsdefranja@telefonica.net

COORDINACIÓ DE COMARQUES:

Marta Canales

REDACCIÓ:

Antoni Bengochea, Lluís Rajadell,
Carles Sancho i Pasqual Vidal
(el Matarranya).
Arcadi Abad, Damià Torrent,
Marta Canales, Jaume Casas
i Josep Labat (el Baix Cinca).
Carles Barrull, Anna Enjuanes,
Neus Enjuanes i Aleix Castellnou
(la Llitera i la Ribagorça).
Carme Messeguer (PPCC).

OPINIÓ:

Susanna Barquín, Esteve Betrià,
Tomàs Bosque, Josep A. Carrégalo,
Miquel Estaña, Joaquim Montclús,
Josep Puche, Francesc Ricart,
Carles Sancho, Ramon Sistac
i Carles Terès.

SUBSCRIPCIONS I PUBLICITAT:

978 85 15 21

IMPRESSIÓ I PRODUCCIÓ:

Gràfiques del Matarranya, SL
grafiques@matarranya.com

DIPÒSIT LEGAL: TE-88/2000

ISSN: 1695-7709

EN VENDA A:

Albelda
Estanc Conchita
Calaceit
Papereria Abàs
El Torricó
Llibreria Pilarín
Fraga
Llibreria Badia, Llibreria Cabrera
Girona
Llibreria Les Voltes
Lleida
Llibreria de la Generalitat
Mequinensa
Papereria González
Reus
Llibreria Gaudí
Saidí
Llibreria Panadés
Saragossa
Papeleria Germinal
C/ Sepulcro, 21
Tamarit
Estanc Patrito
Tortosa
Llibreria El Temple
Vall-de-roures
Llibreria Serret

Els béns de la Franja, a la Franja

L'Institut d'Estudis del Baix Cinca ha decidit fer pública la posició sobre el litigi a l'entorn de les obres d'art parroquials, un afer que ha transcendit l'entorn diocesà i també el cultural, i ha esdevingut objecte de crispacions identitàries. La proposta pretén ser un punt d'inici per al diàleg, imprescindible per arribar a qualsevol acord.

Entenem que la Franja no pot ser l'excusa per la defensa d'unes posicions que pareix que no es vulguen trobar, entenem que la Franja té i ha de tenir veu pròpia, la que s'articula des de la concòrdia, com es manifesta en el text de la declaració, que reproduïm tot seguit:

Aragó i Catalunya són dos comunitats germanes, històricament vinculades, que mantenen nexes d'unió profitosos per a les dos parts. Qüestions tan rellevants com l'educació, la sanitat, la investigació científica o les infraestructures de comunicació són objecte de conveni entre els governs aragonès i català perquè els esforços conjunts multipliquen els beneficis, i els ciutadans puguem rebre un servei millor.

En els últims temps, però, assistim a un escenari de crispació i de foment dels enfrontaments entre Aragó i Catalunya des d'un sentimentalisme que només pot respondre a la voluntat de generar fronteres i diferències entre persones que han conviscut durant segles en harmonia.

La voluntat de crispació s'ha concretat des de fa molts mesos en el litigi de les obres d'art de les parròquies de la Franja que hi ha al Museu Diocesà de Lleida. Veus que reclamen obres que

són a Catalunya i arriben a acusar de robatori, i veus que mantenen el compromís de no deixar anar cap obra a l'Aragó són un gran soroll, i els ciutadans volem diàleg i harmonia.

Fraga, pel seu pes demogràfic i la seua privilegiada situació geogràfica, és i ha de ser el punt de trobada i d'unió entre les comunitats germanes d'Aragó i Catalunya. Les relacions de bon veïnatge entres pobles aragonesos i pobles catalans que mantenim els ciutadans de Fraga mos ha de permetre aixecar la nostra pròpia veu, justament la de la paraula i l'acord.

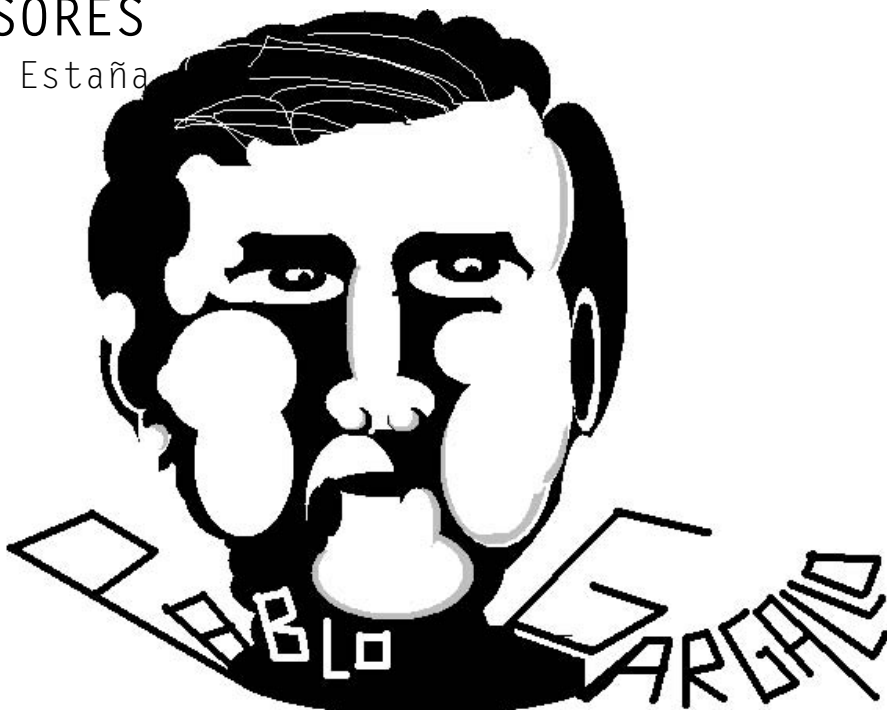
És precisament en favor de la concòrdia que l'Institut d'Estudis del Baix Cinca proposa a les institucions i als ciutadans d'Aragó i Catalunya que retroben la paraula, el pacte i l'acord.

Per això, en el litigi de les obres d'art de les parròquies de la Franja volem posar sobre la taula de diàleg una via de solució que passe perquè Fraga sigue subseu del Museu Diocesà de Lleida. Fraga pot acollir les obres d'art de les parròquies de la Franja que formen part del bisbat de Barbastro-Montsó, i la gestió pot ser compartida per institucions aragoneses i catalanes.

Aquesta és una proposta seriosa, que té en compte el component d'unitat museística i històrica de les obres d'art, enteses com a patrimoni d'un territori tradicionalment comprès en el bisbat de Lleida i actualment adscrit al bisbat de Barbastro-Montsó. També és una proposta que pretén, sobretot, aixecar una veu de concòrdia per damunt de les veus de crispació i enfrontament que tants perjudicis comporten al conjunt dels ciutadans.

ESTISORES

Miguel Estaña

s u m a r i

salutació del director

La cultura de la Franja, la d'ara i la de fa més d'un segle, està eixint més que mai a l'exterior i es relaciona amb un digne pla d'igualtat i qualitat amb altres cultures de l'entorn,

Com podreu contemplar en aquestes pàgines, els nostres narradors, poetes i artistes plàstics trenquen els límits estrets de les nostres comarques i són considerats a fora.

Llibres editats per les nostres associacions s'exposen al reconegut Saló del Llibre de Barcelona. Fins i tot, la nostra humil i perseverant revista s'hi podia veure, allà i a la Trobada de Revistes Comarcals a la Casa del Relloige de la capital del Principat.

El nostre delicat poeta Hèctor Moret, ha vist traduïdes i editades les seues obres completes d'aquest gènere a l'editorial saragossana «Prensas Universitarias» i va ser recitat en un acte cultural a Tarragona. Moncada ha set objecte d'una tesi doctoral a París i d'un interessant homenatge literari al últim numero de la revista URC.

Finalment, el nostre maellà universal, Pau Gargallo, ha estat present amb algunes de les obres més emblemàtiques a la Pedrera de Barcelona, la ciutat on va viure una part de la seua vida.

En fi, encara que en algunes instàncies no ens facen gaire cas, si amb tot això no ens puja una mica l'autoestima...

Màrio Sasot

cartes dels lectors

Desgavells desgavellats

No sé si ha estat una influència del títol, 'Desgavell ortogràfic' o per l'acció dels moderns follets de premsa (els anomenats manairons d'ordinador) però en el Crònica tagarina publicada al número 60 (novembre de 20006) de *Temps de Franja* s'escolaren una sèrie d'errates tipogràfiques i ortogràfiques que ara voldria, si m'ho permeteu senyor director, esmenar. Així on diu «... si més a Fraga, Mequinensa i Saidí...» hauria de dir «... si més no a Fraga, Mequinensa i Saidí...», on diu «...però, em de mano...», hauria de dir «...però, em demano...», i on diu «... no hi ha filòlegs/filòlegues mequinensans...» hauríem d'haver trobat «... no hi ha filòlegs/filòlogues mequinensans...».

Estareu amb mi que això no deixa de ser tres nimietats que no mereixerien aquesta nota, però la crònica finalitza amb una errata que fa que no s'acabe d'entendre el sentit últim d'aquell escrit. Així on llegim «... sembla que des de l'òptica de la correcció político-lingüística a l'eslògan *Fraga, plena de vida* li ha de correspondre *Fraga, plena de vida...*». I esclar això no té sentit, el que hauria d'haver dit és que «... sembla que des de l'òptica de la correcció político-lingüística a l'eslògan *Fraga, plena de vida* li ha de correspondre *Fraga, plena de vida*», per afegir tot seguit «no fos cas que algun passavolant per la capital del Baix Cinca no entengués l'eslògan, perfectament bilingüe, que, en el fons, ha originat aquesta nota.»

Esteve Betrià

L'allioli no enganya

Ha, Ha, Ha...- Amb tantes proves que es fan darrerament, com escàners, ressonàncies magnètiques, làsser, etc, i resulta que no en sabíem cap per mesurar l'angoixa, l'estrès, ni l'ansietat, fins que en descobrim una que no falla: la de l'allioli que es talla, observada per Ramon Sistac. I si en tot això influeixen cicles hormonals, adrenalina, endomorfines, fol·liculina, i progesterona, vés a saber si aquest noi no sigui la causa de molts alliolis tallats sent ell tan «afrodisíac». Oh, i el fet de que es posi a fer allioli, encara el fa més atractiu per moltes fèmies, Ha, ha!

No està renyit ser de lletres i fer allioli i, segurament que altres bons plats. De fet, el títol de la seua secció, «Tot ensenyant les dents» suggerix, amb la seua pròpia ambivalència, les dues coses.

Josefina Motis

2 Editorial

3 Salutació del director
Cartes dels lectors

4 El Matarranya

7 El Baix Cinca

10 Entrevista
Los Draps

12 La Llitera i la Ribagorça

14 Cultura

16 Aragó

17 Gent de Franja

18 Països Catalans

19 Reportatge:
Pau Gargallo a Barcelona

SUBSCRIU-T'HI
978 85 15 21
tempsdefranja@telefonica.net

L'ESMOLET

Temps perdut?

He emprès, per fi, la lectura de *A la recerca del temps perdut*. Sé d'antuvi que no completaré tot el cicle, doncs només tinc *Pel cantó de Swann* –la primera novel·la en traducció molt mallorquina d'en Vidal Alcover– i *El temps retrobat*, la darrera. He de confessar que, després de les primeres 150 pàgines, l'obra se'm fa una mica feixuga. Llargues frases subordinades, descripcions minucioses de sentiments no gaire estimulants. També m'és força alié el món que s'hi descriu, la societat benestant de la França de finals del segle XIX, les seues preocupacions, converses i meditacions. A més, per acabar-ho d'adobar, fa poc he vist una pel·lícula –*Roma*, d'Adolfo Aristarain– on, un vell escriptor, en saber que el seu ajudant està intentant llegir *À la recherche...* li diu que no perdi el temps i que segueixi amb els seus Hemingway i Auster. La frase em va colpir, doncs precisament els autors amb qui gaudeixo són novel·listes com Atxaga, Coetzee, Auster, John Irving o Jaume Cabré. Potser em manca, com escrivia a la columna passada, la sensibilitat i la concentració del lector de poesia.

De tota manera vull seguir. Vull endinsar-me una mica més per la vila de Combray –quin nom tan evocador!–, en els personatges decadents i afectats, en les divagacions sensuals del jove Proust. Al prestige m'esperen altres llibres –Ian McEwan, Philip Roth, Joseph Roth, Cees Nooteboom, E.P.Jones, Auster, Irving...–, temptacions irresistibles, plaer assegurat. Espero que, després de la recerca, no em trobi que he perdut el temps.

Carles Terès Bellès

Un vinil de l'any 1977

■ Lluís Roig

Aquest any, la Fira Internacional del Disc de Barcelona s'ha esdevingut, com l'any passat, al Palau Sant Jordi. Gairebé dos cents cinquanta expositors-venedors hi han posat a disposició del públic milers i milers de discs de vinil, també CD's, però menys. El meu interès ha estat vers els vinils, els vells acetats tan maltractats, que serven la música per sempre en solcs enregistrats a 33 1/3 revolucions. Amb un bon plat, un braç equilibrat sense resonàncies i una càpsula de bobina mòbil, no hi ha CD que els guanyi en musicalitat, realisme, espaiositat de l'escena musical, calidesa i emoció. Em vaig comprar dos bons vinils de jazz, dels anys 58 i 61 i una joia del folk americà «*A song will rise*» de Peter, Paul and Mery. Tots tres m'han pengolletat el cor amb estones d'emoció a flor de pell.

Ara anem al motiu principal d'escriure aquestes línies: escorcollant entre el disc d'una gran caixa de cartró que deia «VARIATS» vaig fer una troballa que mai n'hagués pensat. A la meitat de la caixa em va aparèixer a les mans un disc del Tomàs Bosque, el primer que va traure al mercat. Maquinalment el vaig agafar i el vaig pagar, recordava que l'havia comprat en *cassette* –suport pràctic per a l'ús, però mal nascut en termes de qualitat– quan va sortir, l'any 1977,

segons m'assabento.

La mateixa tarda de la troballa, ben escalfats els tríodes de l'amplificador, em disposà a escoltar-lo i a recordar-lo; uns minuts abans l'havia mirat, toquetat i llegit. Les cobertes dels discs se semblen força a un llibre gran de pocs fulls, emperò són més sensuals. En Tomàs Bosque gosà d'incloure dos temes en català –en català de la Codonyera diu sota el títol del tema–, també en la nota escrita per José Juan Chicón, locutor de Radio Saragossa deia: «*canta dos temas en chapureau, digamos mejor, en catalán...*». La jove veu del Tomàs, cristal·lina i pura amb uns aguts melodosos, s'hi transforma sovint en fiblonades al bell mig de l'espai musical. Arropada per un bon grup de músics de Saragossa –guitarres clàssica i acústica, llaüt, saxo, piano i baix elèctric–, sona potent.

El Tomàs s'emportà a Saragossa la seua vila (lloc hem de dir) amb els carros i tractors, els pins i les oliveres, i en gran companya, els hòmens i les dones, vells i jòvens amb els seus treballs i les seues reivindicacions. Les cançons perden la ingenuïtat i s'acosten a la dialèctica. Els llauradors, en arribar a Saragossa, donen la mà als treballadors de les fàbriques i hi amunteguen les seves reivindicacions.

Una cançó evoca a Miguel Hernández, i en una altra se'ns descobreix la seua militància en aquells temps: «*Comisiones de los frutos, / asambleas de los brazos, / formas de la libertad / que se necesitan tanto.*» «*Cuando se tiene conciencia / de vivir siempre explotados, / no se puede estar contento / ni cantar alegres cantos.*».

Canta al xiquet empresonat per haver llegit per telèfon a la policia uns versets que el mateix havia escrit. I des de la manca de llibertat i de la inseguretats del treball del camp,

diu: «*Ni canto lo que jo quiero, / ni puedo regar la tierra, / ni tampoco se de cierto / si venderé la cosecha.*».

I ens diu en català de la Codonyera «*A golps creixem*»:/«*Poc a poc / davant d'un temps / pesat i brut, / davant d'uns dies llargs, / anirem lluny. / Poc a poc / davant de boira preta / i ciarç ben fret / ... / aplegarem contens / tenim molt treball fet.*».

I ens demana amb veu engrescadora, des dels registres més aguts fins els greus: «*Hauriem de tallar dels arbres bons / les rames seques / que no donen fruit ni flors.*».

Canta als que deixaren la terra per obligació i crida als que resten encara al lloc: «*Escribid a vuestros primos / que están viviendo tan lejos, / contadles que todavía / siguen los soplos del cierzo.*» «*ALTO de nieve Aragón. / MEDIO de la gran ciudad. / BAJO de la soledad / de las minas del carbón.*».

Més poesia dels hòmens i la brema: «*Pisa fuerte / rompe el grano / del racimo negro y verde!*»

Totes les poesies es fan cançó amb bona música i ritme, simplicitat i encant; llur resultat és: l'endinsament amb tendresa vers el sentiment de tots aquells que les escolten.

Gràcies al Tomàs, al punteig d'una guitarra i a les seues cançons vaig passar mitja tarda de dissabte ben feliç, després m'arribaren unes ganades irrefrenables d'escriure.

Des d'aquestes línies animo al Tomàs Bosque a que pensi en la possibilitat d'una edició en CD dels seus dos LP que va publicar. Alguna productora de música actual o distribuïdora, hereva dels fons de l'antiga productora, haurà conservat les cintes originals dels enregistraments. Més d'un amic l'ajudaria en la tasca de recerca i posada a punt.

Pessebres i tradicions

Lo costum d'instal·lar pessebres al Nadal ve de fa uns tres cents anys al Regne de Nàpols, allavorens governat pels Borbons. Durant lo segle XVIII a la ciutat de Nàpols los pessebristes constituïen una comunitat nombrosa i important establerta al barri del Vico dei figurari. Lo seu estil era excessiu i superabundant. Carles III, que primer va ser rei de Nàpols, en vindre a regnar a Espanya va importar la moda pessebrista, que encara continua i que ha passat a ser distintiva dels països mediterranis de tradició catòlica, per contrast amb los protestants de l'arbre i el Pare Noel dels cérvols i el trineu.

Hi ha ciutats que estos dies celebren fires artesanals al voltant de l'art de les figures «betlemistes». De la mateixa manera, a les nostres cases coexistixen sovint l'arbre nòrdic i les figuretes, moltes voltes mogudes pels xiquets de la família. No vaig dubtar mai quan jo les movia de la presència al mateix temps del desert de serrill i de la neu de farina sobre les palmeres, com tampoc me vaig qüestionar lo contrast entre les pellisses dels pastors i el xiquet mig despullat al bressol a qui li anaven a dur regals.

En lo meu cas eren Ses Majestats d'Orient, sense cap dubte, los màgics portadors de regals. Per desgràcia, no me'n va arribar mai ni un del tronc de Nadal, «que caga torrons i pixa vi blanc», com recorden los meus pares de la seua infància, però tampoc, encara, del «modern» Pare Noel. Ja se sap, les tradicions naixen, evolucionen i també moren, atiadades per campanyes publicitàries que no patixen massa per supervivències ni procedències.

María Dolores Gimeno

Les escales, tema central d'una exposició a l'Antiga Fàbrica Noguera

■ Ricard Solana

La Galeria Antiga Fàbrica Noguera de Beseit acull des del dia 25 de novembre l'exposició ESCALES, que aplega l'obra de quatre artistes entorn d'aquest element.

Tot i que en principi s'havia de clausurar a finals d'any, es podrà visitar encara els caps de setmana dels mesos de gener i febrer.

Esta exposició se centra entorn del tema de les escales, present d'una forma o una altra en totes les peces exposades. Les obres presentades són, en general, de format petit i mitjà, encara que també hi trobem alguna peça de format gran. Les fotografies realitzades per Monique Vanrossum són imatges de la comarca amb el tema central de les escales enfocat des de diferents punts de vista. Roser Oter i Mª Teresa Baltasar presenten obra conjunta que combina la ceràmica amb la pintura i el dibuix basada en un poema de Roser Guasch. Però també hi trobem una sèrie de peces ceràmiques realitzades exclusivament per Roser Oter. Gema Noguera presenta obres de formats variats i tècniques diverses sobre les escales utilit-

zant aquest element com motiu central de les seues obres.

L'exposició en què participen Monique Vanrossum, (fotografia), Roser Oter (ceràmica), Gema Noguera (Pintura) i Maria Teresa Baltasar (Pintura) va sorgir d'una exposició anterior que van realitzar, el mes de maig del 2006, Roser Oter i Maria Teresa Baltasar en l'estudi-galeria propietat de la ceramista a la localitat de Santa Oliva al Penedès basant-se en un poema de Roser Guasch

La idea de portar aquesta exposició a la galeria Antiga Fàbrica Noguera, de Beseit, va plantejar la possibilitat d'ampliar-la amb la participació de Monique Vanrossum i de Gema Noguera, ja que l'espai requeria la presentació de més obres.

La idea d'oferir un tema en concret sobre el qual treballar, és un repte molt abellidor per a qualsevol artista, i més quan sap que la seua obra ha de ser presentada junt amb obres d'altres artistes sobre el mateix tema.

El tema de les escales plàsticament dóna molt de joc. És un tema que permet la reflexió,

ja que la pròpia vida d'una persona és un constant pujar i baixar per determinades experiències que ens fan prendre un camí o un altre, aconseguir unes fites, haver de tornar al principi de tot, o simplement quedar-nos estancats en "un esgraó".

Podeem dir que la presentació conjunta de les obres d'aquestes quatre artistes ha sorprès molt el públic que ha visitat l'exposició, ja que a pesar que cada una d'elles ha tractat el tema central de les escales des d'un punt de vista totalment personal i independent, (excepte en el cas de Roser Oter i Maria Teresa Baltasar que han col·laborat en la realització d'algunes peces conjuntes basades en un poema de Roser Guasch), el conjunt del muntatge ofereix una gran unitat estètica pel que fa a plantejament i realització de les obres.

Degut a l'èxit d'aquesta exposició tant de públic com de satisfacció per part de les artistes que hi han participat, la galeria de Beseit, es plantejarà en un futur organitzar altres exposicions col·lectives al voltant d'un tema central.

Sons del Matarranya.

La música també és cultura

■ Marc Martí Badia

A finals d'abril d'enguany l'Associació Cultural del Matarranya va decidir encetar una campanya per a promocionar, per un costat, la utilització de la nostra llengua entre les formacions musicals del Matarranya; i, per un altre, a les múltiples agrupacions musicals que existeixen dins la nostra comarca, i que moltes voltes, tot i que fan una gran labor cultural, cap entitat té en compte. D'aquesta manera va sorgir el projecte SONS del MATARRANYA que es va estructurar en dos grans línies d'actuació.

Per una banda, es va acordar organitzar un cicle de concerts (SONS DEL MATARRANYA I Cicle de Concerts de les músiques del Matarranya) en què participaran quasi tots aquells grups i solistes del Matarranya que s'inclouen al disc, a més d'altres artistes dels territoris de l'antiga Corona d'Aragó.

Després de considerar diverses opcions per a estructurar el cicle de concerts, l'Associació Cultural del Matarranya i la sala La Barraca (Queretes)

van decidir concentrar la majoria de concerts en aquest espai, tot i que hi ha alguns concerts que es fan en altres llocs per la insistència de diverses associacions culturals de la zona. També es va decidir que el cicle començaria el 2 de desembre del 2006 i s'acabaria el 31 de març del 2007, de tal manera que el joves de la zona tinguessen la possibilitat de gaudir de concerts durant tot l'hivern, època amb poques

activitats a les zones rurals.

D'altra banda, es va decidir publicar un disc recopilatori de totes les formacions musicals del Matarranya (SONS del MATARRANYA I Recopilatori de les Músiques del Matarranya), les vinculades directament a la comarca, i les que volgueren enregistrar una cançó en la nostra llengua i que fera referència al Matarranya o a la Franja.

El disc inclourà cançons de

totes aquelles formacions o autors que compleixen les característiques especificades per l'Associació Cultural del Matarranya (la cançó ha de ser inèdita, en català i el grup ha d'estar vinculat amb el Matarranya), i que han volgut participar en el projecte.

Ja hi ha més de vint grups que n'han confirmat la seua participació, si bé, encara no s'ha tancat la llista definitiva d'autors o formacions que hi aportaran un tema. L'interès mostrat per molts músics ha fet que el projecte duplique el seu espai i es convertisca en un doble CD, de tal manera que en un disc s'inclouran totes les formacions enmarcables dins l'etiqueta de Rock, i a l'altre, podrem trobar altres músiques com el folk, el jazz, la música de cantautor, la música tradicional, o fins i tot la música clàssica. D'acord amb la finalitat de promocionar la cultura al Matarranya, tots els grups enregistraran les cançons entre l'octubre del 2006 i el març del 2007 als Estudis Aleatoria de Ràfels i el tècnic de gravació serà Jean-Pierre

Guitard. A més el disc serà masteritzat a Los Largos Trinos (Queretes). Aquest recopilatori eixirà al carrer la Setmana Santa del 2007 i se'n faran més de 1.500 còpies, de les quals la majoria es distribuirà gratuïtament als socis de l'Associació Cultural del Matarranya (ASCUMA), a les principals ràdios i als principals mitjans de comunicació de l'Estat; distribuïnt-se les sobrants de manera no comercial.

A hores d'ara, ja han enregistrat cançons per a aquest disc moltes formacions i dins el cicle de concerts ja s'han celebrat els primers cinc concerts. Aquests van omplir La Barraca (Queretes) i Lo Club (La Codonyera) de joves que van gaudir de la música en directe de TRANCE, COMMANDO RAMONE, PABLO LIQUIDO, TRES EN UN SOFA, MOON HOT CLUB i NEGOCIO DE CUERVOS. Es va reivindicar que la música de qualsevol estil també es cultura i per tant hauria de tenir més suport de les institucions; i es va demostrar que la música en directe encara té vida a la nostra comarca.

Sens dubte l'èxit que esta tenint aquesta iniciativa entre els joves de la nostra comarca i el ressò mediàtic a nivell d'Aragó i de Catalunya ajudarà que les institucions, de qualsevol tipus, tinguin més en compte la música a l'hora de donar suport a la cultura.

Us convidem a tots que vingueu als pròxims concerts.

A la pàgina web www.ascuma.org / www.sonsdelmatarranya.tk podreu trobar fotos dels concerts, entrevistes als grups participants, i molta més informació.

ASCUMA ORGANITZA UN CICLE DE CINEMA EN CATALÀ PER ALS MÉS MENUTS

Madagascar, *Robots* i *Shrek 2* són alguns dels títols que es projectaran a diversos pobles del Matarranya dins del I Cicle de Cinema per a Xiquets Organitzat per l'Ascuma.

L'Associació Cultural del Matarranya (ASCUMA) va observar fa temps la necessitat de realitzar activitats per tots tipus de públic, d'aquesta manera a partir d'enguany l'entitat començarà a organitzar tot tipus d'activitats culturals pels pobles del Matarranya per fomentar l'activitat cultural.

Les primeres activitats planificades dins amb aquest finalitat són Sons del MatarranyXiquets. Aquest rader farà que des del dia 8 de desembre fins al 1 de gener els xiquets del Matarranya puguin gaudir de diversos títols d'animació als seus pobles.

Entrevista a Rosanna Bagué, de l'Associació PROPIT, pro lactància materna del Baix Cinca «Moltes mares no poden ensenyar a alletar a les seues filles perquè elles mateixes no han donat mai el pit»

■ Carme Messeguer

Entrevistem la Rosanna Bagué, promotora de PROPIT, dinamitzadora de la Biblioteca infantil «Gianni Rodari» de Fraga i mare per partida doble

Pregunta. Rosanna, com va sorgir la idea de crear aquesta associació?

Resposta. Al setembre de 2004, lo meu segon fill tenia dos mesos. Juntament en una amiga que tenia una xiqueta de la mateixa edat vam decidir fer una crida a les mares que com nosaltres havien parit aquell estiu. De principi, no mos vam centrar únicament en lo tema de l'alletament matern, volíem donar cabuda a totes les mares que volguessen compartir les seues experiències i consultar en altres dones dubtes o temors. I vam començar a quedar un camí a la setmana en una cafeteria. Així vam estar uns quants mesos, fins que parlant en l'Àt-sun Beltran, psicòloga dels Serveis Socials, mos van deixar l'Espai Familiar, un lloc habilitat per aquest organisme de la Comarca del Baix Cinca, on vam estar un parell de mesos i, per últim, des de l'abril de 2005 mos reunim lo dimecres al matí a la Biblioteca Infantil «Gianni Rodari» (lo regidor de Cultura de l'Ajuntament de Fraga mos va facilitar aquesta possibilitat). Després d'aconseguir un lloc fix per a les nostres reunions, vam decidir buscar un nom per al nostre grup i donar-lo a conèixer. Naixia així lo primer grup de suport a la lactància materna del Baix Cinca: PROPIT.

P. Quins objectius us impulsen?

R. De bon començament, com he dit abans, no mos vam

centrar únicament en l'alletament matern, però a poc a poc es va fer una selecció natural entre les assistents perquè les integrants del grup érem mares que alletàvem los nostres fills i bàsicament parlàvem de qüestions relacionades en l'alletament matern. Jo, que havia tingut una lactància exitosa en ma filla, volia compartir la meua experiència, les coses que havia anat aprenent i ajudar a altres mares que també

volguessen alletar. Perquè desgraciadament s'ha produït una ruptura generacional, és a dir, que les mares no poden ensenyar a alletar a les seues filles perquè elles mateixes no han donat mai lo pit. I és astí on los grups de mares tenen un paper important. Hi ha molts grups per tot l'estat, i fora d'Espanya és ben habitual trobarlos.

P. Teniu el suport de professionals?

R. Hem tingut la sort, des de bon principi, de comptar sempre en lo recolzament del personal sanitari del Centre de Salut de Fraga, molt compromès amb lo tema de l'alletament. Tant és així que mos van demanar que un cop al mes les reunions les féssim allí i mos van cedir un lloc on portar-les a terme. Això és realment important perquè mos permet comptar en assessorament mèdic sempre que mos fa falta.

P. Es tracta d'una associació oberta a tothom?

R. PROPIT és un grup obert, és a dir que pot vindre una mare

Dones de l'Associació pro lactància materna del Baix Cinca

en un problema concret, fer la seva consulta i no tornar més; o pot vindre en regularitat i participar més activament ajudant altres mares en la seua

---

«Alletar, tot i ser una cosa natural, no sempre és fàcil.»

---

experiència i en los seus coneixements. Generalment, i per qüestions de feina, moltes mares no poden vindre tant com voldrien i s'han de conformar en les setmanes del permís maternal.

P. Però, està en crisi la lactància materna?

R. Alletar, tot i ser una cosa natural, no sempre és fàcil. Per això creem que és important comptar en les aportacions d'altres mares i tenir un lloc per trobar-nos i parlar. Hi ha també molt desconeixement al voltant del tema de la lactància i molts falsos mites que la fan encara més difícil. Nosaltres volem afavorir que les mares que vulguen donar lo pit ho puguin

fer. Tenim l'experiència de ser mares que han donat lo pit, formació a través de cursos específics de lactància i l'assessorament de l'equip de pediatres del Centre de Salut de Fraga.

P. Com valoreu la tasca que heu fet fins ara i quins projectes de futur teniu?

R. Portem ja dos anys de tasca i hem d'agrair lo suport de la Regidoria de Cultura i en concret de la Biblioteca Pública de Fraga, que mos permet tindre accés no solament a un local per fer les reunions, sinó també disposar d'una bibliografia important sobre temes de lactància en particular i de criança en general.

En estos dos anys de feina han passat mares de Fraga i d'altres pobles de la comarca, han vingut mares procedents d'altres països, i estem obertes a totes les dones que vulguen trobar-se amb altres que estan en la mateixa situació que elles, resoldre dubtes, problemes o simplement compartir una experiència tan emocionant però també tan dura com la de criar un fill.

Identitats

Aquest any 2006, hem tingut l'oportunitat, alguns, de llegir un recull de treballs a l'entorn de la identitat, o de les *Identitats*, que és el títol del llibre. Salvador Cardús —sociòleg— Rafael Castelló, Lluís Garcia Sevilla i Ferran Suay, des de València, Ferran Sáez, professor a Barcelona i fill de La Granja d'Escarp, Gemma Sanginés, bascocatalana, i Quim Gibert, fragatí d'adopció i devoció, aporten una visió sociològica i també psicològica del fet identitari en les societats que anomenen minoritzades. Suposen un bon punt de partida per a la discussió sobre qui som, cada ú, com a individus i com a col·lectiu, o millor, col·lectius.

També hem tingut l'oportunitat d'assistir a representacions diverses sobre el fet identitari, còmiques a estones i també amb un punt de dramatisme que, per fortuna, no arriben a la tragèdia.

Mentrestant, alguns urbi-latèrics —amb el permís de l'amic Esplugas—, hem decidit combatre les forces uniformadores, les del: o blanc o negre, les del pa pa i vi vi, les que ens obliguen a definir-nos d'una determinada manera, com si no poguéssim viure fora del diccionari.

Per això, es va fer pública una declaració sobre els béns de la Franja que no ha agradat ni a catxirulos ni a barretines, i s'estan preparant activitats que tenen un tuf de supressió de fronteres absurdes que només seran benvingudes per aquells que, farts d'haver de triar, ens reafirmem en el que som: d'aquí i d'allà. Gent de Franja.

Susanna Barquín

Joaquim Salleras, *cum laude*

■ D. Torrent

El passat 17 de novembre, a la sala gran de la nova Facultat d'Història de la Universitat de Barcelona, l'historiador fragatí Joaquim Salleras va llegir la tesi doctoral en què ha estat treba-

llant els últims temps. Es tracta d'un estudi exhaustiu sobre la Baronia de Fraga durant els segles XIV i XV, i les raons que van motivar la progressiva vinculació a l'Aragó d'aquesta zona que, fins al 1379, any de l'acceptació de la seua presència a les Corts Aragoneses, depenia de l'administració catalana, i de la vegueria de Lleida en totes les qüestions o causes judicials que passaven a l'esquerra del Cinca. Salleras fuig de condicionaments i prejudicis a l'hora d'enfrontar-se a una època crucial en la vida de la Ribera del Cinca: ni la llengua ni la identitat nacional van tenir res a veure en els succes-

sos d'aquella època. Al contrari, els interessos econòmics —fiscals, podríem aventurar— van estar al darrere de les decisions que van prendre les autoritats de l'època.

Aquest historiador, aprofita l'endinsament en l'estudi per descriure detalladament la disposició urbanística de Fraga i els moviments demogràfics de la població.

La tesi de Salleras va rebre la màxima puntuació i els honors d'un *cum laude*. No hi ha dubte que aquest treball és de gran interès per als historiadors d'Aragó i Catalunya, i especialment per als habitants de la nostra comarca.

Joaquim Salleras és autor de diversos treballs i estudis històrics sobre Fraga i la comarca del Baix Cinca.

L'any de Fraga a la Xina

■ D. Torrent

Si el 2007 és l'any d'Espanya a Xina, tal com anuncien les administracions competents, el que acaba, el 2006, ha estat, sense dubtes, l'any de Fraga a la Xina.

Primer va ser l'artista fragatina Divina Sabaté, que va exposar una selecció d'obres a la ciutat de Quanzhou durant el mes d'abril, dintre del Global Art Meeting, i sota el lema *Trobada entre artistes de continents diferents*. A partir d'un acord amb la Universitat de Belles Arts de Xiamen, la mateixa selecció de pintures va viatjar al setembre a Xangai.

Després ha estat la Rondalla Fragatina, que va ser convidada a participar al 5th. Shanghai

Baoshan International *Folk Arts Festival*, celebrat a Xangai també, durant els dies 15 a 22 d'octubre.

Dos ocasions de projectar internacionalment els nostres

valors culturals, en dos vessants ben diferents: una d'innovadora i una altra de més tradicional. En tot cas, Fraga ha tingut sabor asiàtic en aquest any que acaba.

“汇合” — 第三届中外艺术家国际联展
III 'MEETING'

开幕式: 11月30日 [周四] 下午3:00
研讨会: 11月30日 [周四] 下午4:00
地点: 厦门大学艺术学院美术馆
主办: 厦门大学艺术学院 www.ArtOng.com
策划: Karel Stoop 杨寒松 曾海雄

参展艺术家名单

李德庄 新加坡	Mona Ness 挪威
熊润珍 台湾	Merja Kupari 芬兰
傅新民 松	Helga Windle 新西兰
杨寒松 松	Tine Semb 挪威
李晓伟 松	Odette Frigon 加拿大
黄晓衣 松	Stella Daniel 新西兰
李剑心 松	Vera Tataro 捷克
铁鸿志 松	Divina Sabaté 西班牙
曾海雄 松	Anna bells 加拿大
	Leon Saperstein 美国
	Margret Sigfusdottir 冰岛
	Jerzy Bischoński 以色列
	Irena Bischońska 以色列
	Sissu Palsdottir 冰岛
	Karel Stoop 西班牙/荷兰

厦门大学艺术学院 WWW.ArtOng.COM WWW.GALERIAZERU.COM

Ecologistes en Acció demana a l'ajuntament de Fraga que cessi en la seva oposició al Parc Natural dels Monegres

■ Redacció

Davant la postura d'oposició que ha mostrat l'ajuntament fragatí al projecte del Parc Natural dels Monegres, contemplat al PORN de Monegres Sud, Ecologistes en Acció ha sol·licitat a aquest ajuntament que deixi de posar impediments a la inclusió en aquest parc, que ja està projectat, de les 353 hectàrees de terreny fragatí que estan previstes incloure a la zona a protegir, superfície que no arriba ni al 0'8 % del terme municipal.

Ecologistes en Acció considera que, en el context de crisi ecològica generalitzada que pateix la natura, agreujada pel

canvi climàtic que amenaça tots els ecosistemes, la políftica seguida pel consistori fragatí posa en perill la conservació de la biodiversitat present en el territori fragatí i es contradiu frontalment amb les pretensions de sostenibilitat i conservació que figuren a l'Agenda 21, programa en el qual se suposa que l'ajuntament fragatí està participant.

Per tot això, l'associació ecologista demana a l'ajuntament de Fraga que es repensi la seva postura d'oposició al Parc i que prevalgui l'interès comú per preservar el patrimoni natural enfront de qual-

JAUME ESEUMA

Paisatge dels Monegros

sevol altre tipus d'interessos que puguin posar en perill els ecosistemes esteparis d'aquesta zona dels Monegros.

ESTAMPES RIBERENQUES

I ara, les aigües «botonudes»

■ Marta Canales

Al BOP del 14 de desembre es recull la petició de l'ajuntament de Fraga a la CHE de condicionar el curs del riu Cinca, al llarg del seu pas pel casc urbà, en un canal d'aigües braves. La petició formal és aquesta, signada a 29 de novembre.

Tants mesos d'argumentar en pro de la seguretat. Tantes plataformes esmorteïdes, amb gent que hi entra i que hi surt com si res, en nom de la neteja «segura». I la fi, i com a fi, ara surt un aquapark. Això sí, les aigües seran braves, però que molt braves. Alguns, fins i tot, comentaven que aigües amb més mala llet no se n'hauran vist mai...

Aquest projecte té una subvenció, vertebrada en un conveni de col·laboració entre el govern autonòmic i la diputació provincial, amb una quantia total de sis milions, tot això inclòs dintre del conjunt d'actuacions que es faran al voltant de l'Expo 2008 de Saragossa. Segons el president de la Diputació d'Osca, per fidelitzar i consolidar recursos turístics. A banda dels milions esmentats, que suposen un 80% del cost total, l'ajuntament fragatí n'ha pressupostat 1,2 milions més en una partida destinada a aquest projecte. Ara fem la lectura real per als que encara traduïm a pessetes: l'ajuntament de Fraga es gastarà en aquesta iniciativa «aquosa» 200 milions de pessetes.

Durant el mes de desembre he llegit en alguns mitjans de comunicació que el projecte recollia «la neteja, embelliment i construcció d'un canal d'aigües braves al tram fragatí del riu Cinca». Tot això està embolicat amb un paper de regal atractiu i llampanant, molt vendible. Però quan és l'associació Intersectorial qui

ha de demanar a la CHE que, ja que es posen a tocar el curs del riu, ampliïn el «colls d'ampolla», res no és en nom de la seguretat. La proposta dels empresaris locals va ser l'ampliació dels punts on el cabal d'aigua és perillosament menor o bé, que augmenti l'alçada del mur de contenció, juntament amb un nou protocol d'actuació en cas d'emergències. Estem de sort: la CHE diu que podria ser assumible – que no assumida—. Bé, on volia anar és que cada dia passo pel riu, que me'l miro i que m'agrada salvatge, propi. Ningú vol tornar a viure el 1982 però amb aquesta actuació no es garanteix que no es repeteixi. És evident que la vegetació incontrolada és un problema en cas de riudes però arrasar amb tot no sembla la solució. El que sí que sabem tots, gràcies a gent que en sap i que se'n preocupa, és que un dels grans inconvenients del nostre tram de riu és la rellevància del procés de sedimentació acumulativa que pateix. Això sí afecta a la seguretat. Tenen solució a aquest «petit» detall?

Hi ha una cosa clara, i és que aquest tema és complex, però crec que hi ha dos vessants clars a l'hora de tractar-lo: explotació o seguretat. Ni Fraga és Sort, ni el nostre riu és el Noguera Pallaresa. Hi puc pujar de peus.

I si l'aposta és l'explotació econòmica d'aquest recurs natural, ¿serà parada obligada per a les piragües la central tèrmica de Mequinensa o la incineradora de la Granja? Ara que, tenint en compte que l'aigua que baixava de Saidí estava tan «depurada», vés a saber...

Una bona notícia per a la gent imaginativa: el pressupost de l'ajuntament de l'any vinent proposa una partida de 18.000 euros per convocar un concurs d'idees i encarregar la redacció d'un projecte de passarel·la de vianants sobre el riu Cinca. Això sí, haureu de tenir clar que potser a sota de la vostra passarel·la no hi trobareu zones verdes i que hi circularan piragües amb excés de velocitat... bé, com qualsevol carrer de Fraga.

Entrevista a Los Draps

«Som un grup compromès i la claredat

Lo primer disc de Los Draps certifica el bon moment del rock cantat en català desde la Franja. Este grup de Pena-roja s'obri camí en el panorama musical aragonés i català amb una música enérgica d'arrels punk barrejada amb tocs folk i unes lletres compromeses i directes. No mos fareu callar! és la millor prova de la vitalitat que destil·la esta colla de jòvens músics matarranyencs.

Pregunta. Lo darrer e-mail de LOS DRAPS anunciava el seu «adéu». És un adéu definitiu?

Resposta. LOS DRAPS mos vam veure obligats a deixar los escenaris durant lo mes de juliol degut a la delicada salut d'un dels components. Descansar era necessari, i què menys que aprofitar unes vacances per a tots los músics! Adéu definitiu? No! L'adéu ha estat un acomiadament temporal. A partir del mes d'agost, LOS DRAPS hem tornat als esce-

naris. Arribarà el dia que deixarem de tocar, però fins que arribe aquell dia, volem fer parlar i fer presència a molts pobles, escenaris i concerts.

P. D'on sou, on viviu, com vos organitzeu per assajar? I per enregistrar el disc, com ho heu fet?

R. LOS DRAPS hem estat un grup resident des dels seus orígens a Pena-roja, tot i que ara compta també amb un component de Massalió. Així però, los músics estem vivint a diferents llocs d'Aragó i Catalunya, la qual cosa condiciona el poc temps que tenim per assajar. Segurament, este és lo gran problema que tenen LOS DRAPS, lo poc temps que dediquem als assajos. Quan gravarem lo disc, per exemple, mos ho haguérem d'enginyar molt bé per anar de forma contínua a Saragossa, ja que érem molt conscients dels problemes que hi suposava. Tot i això, no tenim cap intenció de viure de la música, i si fem això és perquè ens agrada tocar i conèixer gent de

tot arreu.

P. D'on vénen les vostres influències musicals?

R. LOS DRAPS som set músics. Això genera un ventall molt gran d'influències musicals que van des de Negu Gorriak, Obrint Pas, Habeas Corpus, Rage Againsts The Machine, La Fuga, El Último ke Zierre, Mallacan o La Gossa Sorda, passant a d'altres de més curiosos amb la nostra música com són The Doors, Deep Purple, Chemical Brothers o The Prodigy. Un músic ha d'escoltar de tot un poc. I això és lo que fem nates, escoltem de tot i ens alimentem de molta varietat musical.

P. Com definiu lo vostre estil? Us considereu hereus d'aquell moviment anomenat rock radical basc?

R. La veritat és que mai mos hem posat a pensar quin és l'estil que predomina en la música draps, però sempre que algú mos pregunta què fem, responem punk-core amb dolçaina. De fet, LOS DRAPS escoltem molta música. D'aquí que li

donem molta importància a fundadors del rock radical basc com ara Kortatu, Eskorbuto, La Polla Récorde, MCD, Soziedad Alkoholika, Negu Gorriak, Barricada o Etsaiak, i de més actuals com Kuraia, Berri Txarrak, Su Ta Gar o Koma, tant per la música que fan com pel missatge compromès i directe que transmeten. Qualsevol músic rocker de l'estat espanyol ha de saber que a Euskal Herria es fa molt bona música. Nates ho sabem. Així però, LOS DRAPS no podem parlar d'hereus de ningú. Escoltem tanta música i tan variada que ara per ara, o no mos associem amb ningú o mos associem amb tothom.

P. També incorporeu les gaites a la vostra música. Voleu introduir així un toc folk? En què mesura us influeix el folklore de la vostra terra?

R. Una de les peculiaritats de la música draps és la incorporació d'un instrument tradicional com és la dolçaina. Però això no justifica donar-li un toc folk al grup, sinó donar-li molta més contundència. La dolçaina té molta força i per això juga un paper molt important a la música draps. L'aparició de l'instrument en canvi, va ser gràcies a la música folklòrica de la nostra terra, rememorant les cançons populars de tabal i dolçaina del Matarranya, així com també músics mítics del territori com lo gaiter de Sorita. Som de poble, i això fa que la cultura popular del Matarranya influeixi gran part de la nostra vida.

P. Quina importància doneu a les lletres en el conjunt del vostre treball?

R. Les lletres són una part molt important de les nostres cançons. Tot i que a l'edició del primer disc no tinguérem

del nostre missatge és molt important»

temps de repassar-les totes, moltes lletres que tenim a la butxaca les estem arreglant contínuament. És molt important dir les coses de la millor manera possible i que transmeten allò que realment sents. Som un grup compromès, i per tant, la claredat del nostre missatge és molt important en el conjunt de la nostra música.

P. Per què heu optat per unes lletres tan compromeses i tan directes?

R. La música no deixa de ser un mitjà de difusió de missatges. A més, saps que la música no té fronteres, que pot arribar a tothom. Amb la música draps transmetem allò que pensem amb la intenció que arribi a tothom. Les lletres són compromeses perquè natures som compromesos amb tot allò que envolta lo nostre territori. I per això considerem que les nostres lletres són una forma de denúncia de totes aquelles injustícies socials que ens afecten a natures i al nostre entorn.

P. En les vostres lletres mostreu una actitud revolucionària i una de les cançons es titula *Revolució*. Creieu que hi ha arguments avui en dia al Matarranya per a ser revolucionaris? No teniu por de que vos acusen d'ingenuïtat?

R. Qualsevol persona que estiga subjecta al conformisme està acabada. És difícil canviar les coses, però canviar-les des del silenci és impossible. Tothom ha d'exigir més d'allò que hi ha establert. D'esta manera, hi ha molts aspectes de la nostra existència social que necessiten d'un canvi revolucionari. La situació de la llengua catalana a Aragó n'és un exemple. El Govern d'Aragó no fa res amb el tractament de les llengües minoritzades del territori, i si ho fa, per a mal.

L'aragonès i el català han estat deixades de la mà de Déu, i si no fos per l'associacionisme i pels col·lectius que lluiten pel manteniment de la riquesa cultural de les nostres terres, actualment no tindríem cap punt d'eixida. Mos fa molta gràcia l'actitud del senyor Marcelino Iglesias quan parla dels béns de la Franja: ataca la Generalitat de Catalunya amb paraules com la d'espoli de les obres de la Franja, quan als veïns de la Franja se'ns està espoliant des de fa molts anys de la nostra existència cultural i lingüística, que no és altra que la llengua catalana. A l'Aragó és necessari un canvi, un canvi que ha de començar amb la tolerància dels mateixos veïns de la Franja.

«Desideri Lombarte ha estat un referent molt important per a Los Draps. Va estar un escriptor transgressor amb la societat matarranyenca de la seua època»

P. En les vostres actuacions per l'Aragó, com reacciona el públic quan reivindiqueu la unitat de la llengua catalana o denuncieu la seua marginació?

R. LOS DRAPS mos movem per un espai força reduït. Tot i que hem tocat a molts llocs d'Aragó, la gent que va als nostres concerts sap qui som i quin punt de vista tenim. Les opinions són molt variades i hi ha molta gent que està en contra del nostre missatge. Però també estem força sorpresos pel suport que se'ns ha donat de diversos col·lectius de Saragossa. De fet, rebem un fort

suport d'aquells col·lectius i persones que senten una marginació lingüística interna com és la nostra: és el cas dels aragonesos de parla aragonesa. A més, un pas molt important que s'ha donat des de Saragossa ha estat engegar un moviment musical unitari per la lluita de l'oficialitat de les tres llengües d'Aragó. D'aquesta manera, Los Draps, Prau i Gen estem fent una gira per sales i concerts amb la intenció que el nostre missatge arribi molt més lluny i amb molta més força del que ha arribat fins ara.

P. Al vostre disc *No mos fareu callar!* hi ha diverses referències a Desideri Lombarte. Com us ha influït l'obra d'este poeta paisà vostre?

R. Desideri Lombarte ha estat un referent molt important per als DRAPS. Però més que la seua obra, allò que més mos ha influït ha estat lo seu pensament i la seua actitud. Desideri ha estat un escriptor transgressor amb la societat matarranyenca de la seua època. Ell va dur a terme un procés de recuperació i normalització lingüística del català al Matarranya força important, i només el fet que escrivís en català, ho considerem molt important. De persones com el Desideri, un punk en els seus temps, n'haurien d'haver moltes més al Matarranya. Un home compromès amb la seua terra, amb la seua llengua i en part, la seua existència.

P. A quin costat de la frontera catalanoaragonesa trobeu més receptivitat i més bona acollida?

R. Aquella organització que contracta als DRAPS sap bé qui som i què pensem. Per tant, la receptivitat que tenim no acostuma a ser dolenta. Així però, no és estrany que després

d'un concert te vingui una persona i es genere alguna que altra discussió. És bo discutir sobre els fets que t'afecten, i si LOS DRAPS generem que els temes que ens afecten siguen qüestionats i discutits per les persones, això ja te un punt positiu en el nostre compromís social. Això vol dir que el nostre missatge arriba. Que la gent l'accepte o no és totalment justificable. De fet, a Aragó tenim bona receptivitat amb la gent que normalment tractem. De totes maneres, és a Aragó on també tenim més problemes i més discussions. És lògic, aquí tenim un conflicte lingüístic generat per l'anticatalanisme que condiona de manera negativa lo nostre territori. Però bé, hem après a viure d'esta manera. Això no és nou.

P. Heu tingut algun problema legal, administratiu o social al vostre poble o a algun altre lloc per la vostra actitud reivindicativa i revolucionària? Com vates mateixos demaneu a una cançó, s'ha respectat el vostre dret d'expressió?

R. Doncs ara que ho dius, algun que altre problema hem tingut. Però sempre basat en el mateix. Una de les coses que mos va cridar més l'atenció va ser un concert que férem a Almenara (País Valencià). Entre el públic hi havia dos fans amb els braços creuats. Mai havíem tingut a la policia nacional en un concert nostre. De totes maneres, creiem que les cançons no se les sabien, i ballar, van ballar més bé poc. L'organització mos va avisar que tinguérem cura amb tot allò que diguérem i que respectàrem tot allò que reuneix la constitució espanyola. Coses que passen.

75 anys de la dictadura de Primo de Rivera

De l'any 2006 que ha acabat voldria recordar la commemoració dels 75 anys del final de la dictadura de Primo de Rivera.

Els mitjans de comunicació han parlat molt del 75 aniversari de la proclamació de la II República i dels 70 anys del començament de la Guerra Civil, però han passat bastant de llarg el record de la fi dels set anys anteriors de dictadura

Amb motiu de la redacció i aprovació de l'Estatut de Catalunya els dirigents de la dreta i el seu líder, Mariano Rajoy, s'han atrevit a dir coses de tots els colors. Fins i tot, van arribar a dir que el castellà a Catalunya està en una situació com el català durant el franquisme. Convé recordar com està actualment el català a la Franja i també que el català i la cultura catalana foren durament perseguits, no sols durant el franquisme, sinó també durant els anys de la dictadura de Primo de Rivera.

El 13 de setembre de 1923 el capità general de Catalunya, Miquel Primo de Rivera, enganyant a les principals institucions de tot l'Estat i amb la complicitat del rei Alfons XIII, es va instaurar a Madrid com a dictador. Malgrat que aquesta dictadura va durar sol set anys va ser molt nefasta i en alguns aspectes, pitjor que la dictadura franquista.

Ara que s'apropen eleccions municipals convé recordar les mentires i enganys que va fer en el seu dia aquest dictador, ja que alguns candidats municipals de les nostres terres, representants d'aquesta dreta tant rànica i recalitrant, ara amb semblants mentires intenten seguir el seu exemple.

Joaquim Montclús

La Comarca de la Llitera organitzà la Trobada Provincial de Bombers

■ Fernando Sabés

La Comarca de la Llitera y la Diputació Provincial de Osca organitzaren el passat 2 de desembre en el recint firal de Binèfar la Trobada Provincial de Bombers.

La jornada s'inicià a les 10.00 hores amb la recepció dels participants procedents dels parcs de la província d'Osca, així com també s'ha convidat als d'Almacelles i Almenar, dos parcs de la província de Lleida amb els que la Comarca de la Llitera col·labora regularment. En total participaren de més de 100 bombers.

El president de la Comarca de la Llitera, Salvador Plana, va explicar que «aquesta col·laboració contínua és mútua i no s'ha d'oblidar la gran tasca que va realitzar el servei d'emergències de la Generalitat de Catalunya en l'incendi forestal que va afectar a la part alta de la Llitera i la Ribagorça el passat estiu».

En el programa hi havia dos conferències que es desenvoluparen en el Teatre de la Fira de Binèfar. En la primera, a

partir de las 10.15 hores, el bomber del Servei d'Extinció d'Incendis i Salvament del parc de bombers de l'Ajuntament de Toledo, José María Hernández, parlà sobre les intervencions en accidents de tràfic amb vehicles amb *airbag*. Posteriorment, a les 11.00 hores, es portà a terme un col·loqui amb tres representants de Bombers Units Sense Fronteres.

Finalitzades les dos xerrades, a les 12.30 hores, es realitzà una exhibició sobre l'ús de la serra sable en els serveis de bombers i la seva aplicació en els accidents de tràfic a càrrec del Servei d'Extinció d'Incendis i Salvament de la Comarca de la Llitera.

La Trobada Provincial de Bombers concluí amb un dinar de tots els participants a partir de les 14.00 hores.

Nou vehicle en el parc de la Llitera

Per altra banda, el Servei d'Extinció d'Incendis i Salvament de la Llitera compta amb

un nou vehicle. Es tracta d'una Bomba Urbana Lleugera (BUL) amb 3.000 litres d'aigua de capacitat. Aquest camió s'ha convertit en el vehicle de primera intervenció per a tot tipus d'emergències, entre les que destaquen els accidents de tràfic, incendis urbans i salvaments.

Aquesta Bomba Urbana Lleugera, que compta amb una doble cabina, permetrà al Servei guanyar en rapidesa de resposta, així com facilitarà l'entrada dels bombers liliterrans a cascs urbans de difícil accés.

«El vehicle està preparat essencialment per a les actuacions en accidents de tràfic i també incendis urbans. Cada vegada són més els sinistres de tràfic als que el nostre servei ha d'acudir. Hem adaptat el vehicle a les necessitats que ens han plantejat els nostres bombers en funció dels seus informes tècnics i amb importants novedats en quant a l'ubicació dels instruments necessaris per a prestar els seus serveis», va explicar Plana.

La Comarca de la Llitera ha dotat també als seus bombers de un nou uniforme de parc i d'intervenció forestal i en carretera. Aquest model, més còmode que l'anterior, és un dels més avançats que existeixen actualment en el mercat.

El president comarcal va destacar l'esforç que està realitzant la Comarca de la Llitera en aquesta matèria. «L'ideal seria que valgueren únicament per a tasques de prevenció, com les que estem portant a terme per exemple en escoles o empreses, però s'ha d'estar el millor preparat possible per a qualsevol incidència», va assegurar Plana.

Nombrosos actes per celebrar el Nadal a les residències de la gent gran

■ Redacció

Les residències de persones grans que la Comarca de la Llitera gestiona a Binèfar i a Tamarit han dissenyat un ampli programa d'activitats per a aquest Nadal que van començar dies endarrere amb les jornades de decoració nadal·lenca dels dos centres.

A la residència de Tamarit, el dia 19, a partir de les 16.30 hores, començà el campionat de guinyot, cinquet i dòmino. L'endemà, l'Escola de Música de Tamarit de Llitera oferí un concert i el dia 21, a les 16.00 hores, es va fer la visita als pessebres de Tamarit de Llitera i un berenar al centre d'entitats de la localitat. El diumenge dia 24, visità el centre el grup folklòric Ànima Literana. Durant el 29 hi va haver un recital de poesies i l'actuació de la Rondalla San Bartolomé.

Per a la nit de Cap d'Any es reservà el cotilló a partir de les 20.30 hores. El dimecres 3 de gener, a les 16.00 hores, es produí el lliurament de premis dels campionats de guinyot, cinquet i dòmino; i el divendres 5 de gener a partir de les 20.30 hores, el Reis Mags d'Orient passaran per la residència comarcal de Tamarit.

Així mateix, a la Residència Comarcal de Binèfar, dimecres dia 20 començaren els campionats de guinyot, dòmino i parxís, i l'endemà es van fer visites a diferents pessebres. Diumenge 24, a partir de les 17.30 hores, es desenvolupà el IV Recital de Nades, que es posà en escena a través del taller realitzat per la directora de l'Escola Municipal de Música, Berta Salazar.

El dia 26 es desenvolupà el

Entrega de regals la nit de Nadal a Tamarit

recital de poesies i per al dia 27 es programà cinema. Dissabte dia 30 l'acordionista Juan Manuel García actuà en el ball de Cap d'Any i l'endemà el cotilló es portarà a terme a partir de les 20.30 hores.

El dia 1 de gener, a les 17.30

hores, es desenvolupà el Bingo Especial 2007; dimecres 3, hi hagué una nova sessió de cinema; i el dia 4 es lliuraren els premis dels diferents campionats. Per al dia 5 els Reis d'Orient visitaren tots els residents del centre.

TOT ENSENYANT LES DENTS

Tocar de peus a terra

■ Ramon Sistac

Només he volat una vegada amb helicòpter. Va ser a Andorra. Una colla d'eixelebrats (entre els quals hi havia algun altre lector o lectora de *Temps de Franja*) vam pujar al cim del Casamanya, de vora 3.000 metres, que departeix la vall de la Valira d'Orient de la de la Valira del Nord. Hi vam pujar a llegir un poema de Verdaguer i ens en vam tornar tot seguit cap a terrenys més amables. Ja em fan prou temor els avions i, per a algú com jo, que em cago a les calces fins i tot a les firetes, va ser una experiència indescriptible, i espero que irrepètible.

La vista, però, és inenarrable. Hi ha imatges aèries que he vist i que no oblidaré mai: Manhattan, el delta de l'Ebre, la badia de Fornells a Menorca, els manglars de Florida, el Mar del Plata, el Popocatepetl i l'Iztaccihuatl fumejant... i, oh vella pàtria dels casolans! l'alta Llitera, la vall d'Àger, la serra de la Volteria i el Montsec, amb l'impressionant tall del Mont-Rebei. La línia Barcelona - París hi passa ben bé pel damunt. Ara que disposem de cartografia en relleu, d'ortofotos i d'ortofotomapes, d'aquesta autèntica ciberjoguina que és el Google Earth... res, tanmateix, res és igualable -suposo que amb l'excepció dels ultralleugers, ales delta i coses així- a la visió aèria de proximitat que et dona

l'helicòpter (i suposo que l'avioneta). Com una vista aèria amb zoom, vaja. Pots observar els detalls més minsos, percebre els colors més matisats, veure les moixermeres, sentir la flaire de les costelles a la brasa...

Per això em faig creus quan miro un programa televisiu al qual estic enganxat. «Els Pirineus des de l'aire» és una coproducció de Televisió de Catalunya i la televisió d'Aragó entre d'altres. Les imatges són molt boniques, d'helicòpter, però te n'estalvies el mareig, el perill i el cangueli. Tan sols en criticaria, pel que fa a la realització, la barreja de vistes d'estiu i hivern. Trobo que li fa perdre el punt de vista subjectiu i, en conseqüència, perd l'encant i t'hi impliqués menys. Açò amb el viatge amb helicòpter no passa. Ara bé, pel que fa al guió, constato el que he dit diverses vegades sobre el viatge aeri Barcelona - París: la Franja és un país invisible. La veu en off no en té prou, de parlar de «Catalunya» i «França» (quan fa referència a Catalunya del Nord o Occitània). No en té prou, tampoc, d'amagar la toponímia occitana i dir els noms en francès, no. De «Catalunya» passa a «Aragó» sense més, i s'ha acabat el bròquil. És clar, jo no esperava pas que canviessin el traçat de la frontera administrativa ni que creessen un sidral entre autonomies. Però, tan difícil és dir «Turbó» i no Turbón? Han de parlar del «dialecte» de Benasc -com si els benasquesos fossen una tribu boiximana- i no poden fer-hi esment de l'especificitat cultural i lingüística de les terres ribagorçanes? I com en sou, de llargs! Evidentment, ja seube prou que qui paga mana.

Temps de Franja viatja a Barcelona

■ José Miguel Gràcia

Del 21 al 26 de novembre va tenir lloc a Barcelona el Saló del Llibre, al Palau 1 de la Fira-Montjuïc. Es tracta de la segona edició organitzada pel Gremi d'Editors de Catalunya i el Gremi de Llibreters, plena d'activitats adreçades a tots els públics, però molt significativament al món de la infantesa. En primer lloc he de dir que aquest Saló s'ha cruspit la Setmana del Llibre Català que venia celebrant-se a l'emblemàtic edifici de les Drassanes.

El dissabte 25 vaig aprofitar per donar un tomb pel Saló, visitant un quants estands d'editorials i institucions. (No vull oblidar-me d'informar-vos de que abans la Setmana del Llibre era per als llibres en català i ara, en el Saló, hi caben totes les llengües, tot hi que, n'hi ha una que bufa fort). Aquella tarda, com activitat més destacada, estava programat un acte d'homenatge a Joan Brossa i a Joao Cabral de Melo Neto, al espai Teatre Bertold Brecht, dins del Saló. Vicenç Altaió –presentador de l'acte– ens va fer cinc cèntims dels dos poetes, els quals mantingueren una forta relació professional i d'amistat. La lloança a Brossa va ser curta, però profunda, i de Cabral de Melo parlà de la seua qualitat de diplomàtic, impressor i poeta. Núria Candela –força coneguda de la poesia catalana– va recitar poemes de Joan Brossa i David Castillo –poeta, agitador cultural i director de les pàgines de cultura del diari *Avui*– va llegir poemes de Cabral do Melo, traduïts al castellà. I per a finalitzar l'acte va tenir lloc la intervenció d'en Jaume Sisa –cantautor galàctic en tant que genial–, llegint poesies seues, entre la subtileza i l'anarquisme sentimental, les quals algun dia esde-

vindran, potser, noves cançons.

Quan passava per un dels estands, vaig veure un panell gran en el que s'indicava: «PREMSA COMARCAL». Sobre una tauleta hi havia també un pam de tríptics a disposició del públic on s'hi podia veure la portada reduïda de un bon nombre de revistes i diaris incloent-hi: la empresa editora, periodicitat, adreça, correu electrònic, etc. de cadascuna de les publicacions. Ben sorprès em vaig quedar quan, enmig dels mitjans de periodi-

citat mensual i formant part del tríptic, sobtadament m'aparegué la portada de la nostra revista, *TEMPS DE FRANJA*, amb cuc i tot. Es relacionaven: tres diaris –de fora de Barcelona–, dos bisetmanaris, vint-i-cinc setmanaris, tres quinzenals, quaranta set mensuals i quaranta sis bimestrals i trimestrals. El més sorprenent d'aquesta informació és el títol y subtítols del fullet:

«Prensa Comarcal /
som la premsa de casa /
PER PORTAR-TE LA

INFORMACIÓ MÉS
PROPERA /

126 PUBLICACIONES
ARREU DEL PAÍS».

De quin país? On és la Franja? Si arribés el fullet a mans dels del «CACAU» podrien muntar un «ídem»... Seria la prova irrefutable del colonialisme de Catalunya. Penso que com no llegiran el fullet, ni aquesta revista, no passarà res. També es pot interpretar que és la premsa en català arreu d'Espanya, i aquí pau i allà glòria.

TEMPS DE FRANJA PRESENT AL 25è ANIVERSARI DE LA PREMSA COMARCAL CATALANA

(≡) **Prensa Comarcal**
som
la premsa
de casa

La nostra revista *Temps de Franja* va ser convidada el passat 1 de desembre al sopar i festa cloenda que va celebrar l'Associació Catalana de la Premsa Comarcal amb motiu del 25è aniversari. L'acte va tenir lloc a la sala noble de la Casa del Rellotge del Consorci Escola Industrial de Barcelona i va ser presidit pel recent nomenat conseller de Cultura i Mitjans de Comunicació Joan Manuel Tresserras i Gaju. Durant la vetllada, a la que hi vam assistir dos representats de *Temps de Franja*, va atorgar-se el I Premi Premsa Comarcal en les categories de premsa escrita i mitjans audiovisuals i va tancar l'acte l'actuació dels músics tortosins Quico el Cèlio, el Noi i el Mut de Ferreries que van dedicar unes jotes a la premsa comarcal i a tots qui la hem fet possible durant aquests 25 anys, animant-nos a complir-ne molts més. La celebració era la cloenda d'un any ple de convocatòries de la premsa comarcal per festejar l'aniversari.

Actualment existeixen un total de 130 mitjans catalans entre diaris, bisetmanaris, setmanaris i revistes d'informació general que sumen una audiència de 800.000 lectors. Al Matarranya vam ser pioners en la publicació en català amb l'edició de la revista *Sorolla't* a Calaceit iniciada el setembre de 1986 –ara ha fet 20 anys– impresa a Gràfiques del Matarranya en el mateix lloc i amb molts dels col·laboradors que actualment fem possible *Temps de Franja* que acaba de complir 6 anys. Altres revistes franjolines escrites en català foren *Desperta ferro!* editada a Tamarit de Llitera i *Batecs* a Gava.

Carles Sancho

Dos poetes ebrencs a Tarragona Actes dins la Tardor literària de la ciutat

■ M.D. Gimeno

El passat dissabte 18 de novembre la llibreria Abacus de Tarragona va acollir un recital de dos poetes ebrencs: Albert Guiu, de Flix, i el mequinensà Hèctor Moret. Els poetes van ser presentats pel filòleg i crític Pere Poy, qui va glossar la vida i obra dels autors –poetes, filòlegs i professors– en el marc geogràfic i lingüístic que ambdós compartixen.

L'Albert Guiu va recitar poemes del seu primer llibre *Els versos de la prostituta* (Barcelona: Viena, 2004), Premi Marià Manent 2003, i de l'inèdit *De la mà de la meua filla*, guardonat enguany amb lo II Premi Martí Pol, obres caracteritzades pel seu to de denúncia i l'expressió del patiment. A continuació, l'Hèctor Moret, autor de *In nuce* (Calaceit: Associació Cultural

Matarranya, «Lo trull», 2005) i de *Camp clos/ Campo cerrado* (Saragossa: Prensas Universitarias, «Caxón de saestre», 2006), va oferir la lectura dels seus versos, precisos, moguts pel paisatge estimat. L'acte, que va finalitzar amb la firma de llibres, constituïa la cloenda de l'exposició «9 poetes ebrencs» dins de l'espai de la llibreria, que l'havia organitzat en col·laboració amb Llibresebrencs.org i Fira del Llibre, i que així va fer sentir la veu de l'Ebre a la vora del Mediterrani.

Era també una de les celebracions de la *Tardor Literària*, que la ciutat de Tarragona ha tornat a festejar enguany del 26 d'octubre al 30 de novembre passats amb l'objectiu de treure la literatura dels llibres i fer-la present a l'espai urbà.

Silvestre Hernández i Àngel O. Brunet

El passat diumenge 26 de novembre, a la Plaça de la Font de Tarragona, a les 12 h, es va realitzar l'activitat «Lletres del Camp, Lletres Ebrenques», dins de la Tardor Literària de Tarragona. La iniciativa sorgeix de la Fira del Llibre i l'Autor Ebrencs, Llibresebrencs.org i l'Ajuntament de Tarragona, amb la voluntat de fer un intercanvi de lectures entre autors del Camp de Tarragona i de les Terres de l'Ebre.

Com autors del Camp han participat, Àngel O. Brunet, Margarita Aritzeta, Jordi Cervera, Pep Blay i Mònica Batet. I com a ebrencs, Gerard Vergés, Francesca Aliern, Jesús Ma. Tibau, Silvestre Hernández i Josep Igual. S'han realitzat parelles entre les diferents procedències i cada autor ha llegit dos textos de l'autor amb qui ha estat aparellat i viceversa.

Posteriorment ha tingut lloc l'espectacle musical *Cançons de mandràgora*, creat pel compositor Robert Faltus, inspirat en la poesia de Gerard Vergés.

Octavi Serret

El número 21 de la revista URC, dedicat íntegrament a Moncada

■ Berenguer de Mussots

A les set del vespre del propassat 29 de novembre es presentà a la sala Alfred Perynia de l'Institut Municipal d'Acció Cultural de la Paeria de Lleida el número 21 (2006) de la revista literària URC –revista municipal de periodicitat anual– dedicat monogràficament a la recepció i projecció de l'obra de l'escriptor mequinensà Jesús Moncada. L'acte comptà amb la presència de Rosa Mari Moncada, germana de l'escriptor, i fou presidit per Xavier Sàez i Bellobí, Tinent d'alcalde de l'Ajuntament de Lleida i President de l'IMAC. Hi intervingueren també un representant de Pagès editors i Hèctor Moret, coordinador d'aquest número d'URC.

La revista, amb el títol de *Cròniques del cerç i la garbi-*

nada conté, en unes 150 pàgines, una vintena llarga d'articles d'anàlisi i reflexió –agrupats en els apartats: Presentacions, Evocacions, Territoris, Recepcions, Aspectes i Bibliografies– signats per un nombre semblant de crítics i estudiosos –com ara Xavier Moret, Maria Barbal, Mercè Biosca, M. Pau Cornadó, Mercè Ibarz, Artur Quintana, Imma Monsó o Isidor Cònsul– de l'obra de Jesús Moncada. D'entre les nombroses fotografies i il·lustracions que acompanyen l'edició dels textos, destaquen les reproduccions de part de l'obra plàstica de Jesús Moncada així com fotografies de la vella Mequinensa fetes per aquest escriptor mequinensà a finals dels anys seixanta i en els inicis dels setanta del segle passat.

PRIMERA TESI DOCTORAL SOBRE L'OBRA DE JESÚS MONCADA

A finals del propassat mes d'octubre es presentà al Département d'Études ibériques et ibéro-américaines de la Université Montpellier III-Paul Varéry la primera tesi doctoral dedicada a l'obra de Jesús Moncada: *L'œuvre de Jesús Moncada: quand l'écriture devient mémoire*, dirigida pel professor Christian Camps i defensada amb èxit per la doctorant Sandrine Frayssinhes Ribes. En les gairebé 550 pàgines, en dos volums, de la tesi es fa un repàs detallat de la vida –íntima i professional, tant a Mequinensa, Saragossa i Barcelona– de l'escriptor mequinensà, de les diferents facetes de les seues activitats creadores com a escriptor, pintor, dibuixant o traductor, i, alhora, una extensa i densa anàlisi de les característiques més destacades, amb especial atenció sobre la incidència de la memòria mequinensana, en l'obra literària moncadiana.

Sandrine Ribes, estudiosa de llarga trajectòria de l'obra de Jesús Moncada (Mequinensa 1941-Barcelona 2005), va rebre la cordial felicitació del tribunal universitari, presidit per la prestigiosa i coneguda catalanòfila francesa Marie-Claire Zimmermann, i, alhora, fou exhortada perquè mirés de gestionar la difusió del seu excel·lent treball més enllà de França.

Berenguer de Mussots

Dos llibres occitans

La llengua i la literatura occitanes del segle XI al XIII, van tenir una influència cabdal, especialment per la lírica dels trobadors, sobre totes les llengües i literatures de l'Europa Occidental. Tots som hereus de l'estil i l'ideari que ells van crear en literatura. I sobretot a Catalunya i a l'Aragó, per més que no falte qui vulga ignorar-la, trobem per tot arreu la influència de la llengua i la cultura occitanes. Molts aragonesos i catalans van escriure en occità, des dels «Establimentz» de Jaca fins als versos del mateix Alfons II, *reis d'Aragón*. Les nostres llengües van farcides d'occitanismes. I per tot això, per tant d'esplendorós passat comú, i per damunt del difícil present, crec que val la pena insistir que des de no fa gaire –l'any 2005– disposem de dos llibres que ens poden ajudar molt per a poder entrar en el món de la llengua i la literatura occitanes. Es tracta del primer *Diccionari català-occità/occitan-catalan* de Claudi Balaguer i Patrici Pojada, editat a Barcelona per Llibres de l'Índex. L'accés a la lectura directa de l'occità és força fàcil per a qui parla aragonès o català. El segon llibre és *A cau d'orella. Narrativa breu occitana del segle XX* de Jaume Figueras, gràcies a la qual el lector podrà conèixer directament, acompanyat de les introduccions de l'antòleg, escriptors occitans tan esplèndids, a més del ben conegut Mistral, com poden ser Joan Bodon, Max i Ives Roqueta, Robert Lafont o Bernat Manciet, per citar-ne només uns quants. Si us hi poseu, en voldreu saber més, us ho asseguro.

Artur Quintana

Susana Antolí, premi Guillem Nicolau 2006

■ Màrio Sasot

Susana Antolí, guanyadora del premi Guillem Nicolau 2006

El Jurat del premi Guillem Nicolau a la millor obra literària en llengua catalana de l'any

2006 ha decidit proposar a l'obra titulada *Tornem a ser menuts*, de Susana Antolí Tello

«per la construcció d'un món imaginari que incorpora de forma innovadora elements de la tradició i de la terra quotidians, amb un llenguatge fresc i senzill, accessible al públic infantil i juvenil». Així mateix ha meregut una menció especial per part del jurat l'obra titulada *La construcció de la Casa del Pare* de Carlos Andreu Sancho, a la qual el jurat ha recomanat, a més a més, la seua publicació. Van formar part del jurat; Màrio Sasot Escuer, Lluís Rajadell Andrés, Susana Barquín Castán, José Miguel Gràcia Zapater i Carme Alcover i Pinós. Va presidir el jurat Pilar Navarrete, directora General de Cultura.

La Orquestina del Fabirol fa vint anys Un llibre-disc recull la seua història i els seus 20 temes més emblemàtics

■ Javier Ortega

La Orquestina del Fabirol va nàixer en 1986 de la mà d'un grup de jòvens als vols dels 20 anys amb ganes d'oferir al públic música i festa. Durant estos anys han contribuït a l'actualització i difusió del patrimoni musical aragonès i han fet ballar i gaudir amb les seues actuacions a molta gent.

Per a celebrar els 20 anys s'ha publicat el llibre disc *De fabirols y otras gaitas*, escrit per l'ex component del grup Javier Fernández Escibano i editat pel Rolde de Estudios Aragoneses.

El volum recull la història i la trajectòria del grup i inclou un disc recopilatori amb els 20 temes més emblemàtics. Es veu l'evolució de la cançó popular aragonesa des de que en 1973 es va celebrar al Teatre Principal de Saragossa el primer festival, en el que actuaren José Antonio Labordeta, La Bullonera, Joaquín Carbonell, Tomàs Bosque, que va cantar en català, Pilar Garzón,

que ho va fer en aragonès, Renaxer i Tierra Húmeda.

Després van apareixer Boira, Chicoten, Hato de Foces, Biella Nuei, Los Gaiteros de Aragón, los Titireteros de Binéfar, Cornamusa, El Silbo Vulnerado, El Dúo Recapte, Ixo Rai o la Ronda de Boltaña. De tots ells participa o beu La Orquestina del Fabirol, tradició, compromís i terra.

El llibre està ple d'anècdotes, records, els «bolos» d'una formació molt sensible amb les llengües minoritàries. Canta quasi sempre en aragonès i algunes vegades en català, com en el disc col·lectiu *Tradicionarius 91*, en que la Orquestina va participar amb un repertori de les comarques catalanoparlants d'Aragó i va grabar La pastora, adaptació d'una de les melodies tradicionals del Ball dels totxets de Camporrells.

En el llibre parla dels set discos gravats per l'Orquestina. El primer el 1989 *Suda, suda, fabirol*, després *Zorras,*

pollos y villanos, Me'n baxé ta tierra plana (en 1994, el primer cantat i que va ser anomenat com el millor grup de música folk de Espanya), *Albada al nacimiento, Danzas del Sobrarbe, Acumuer i Ninonaninos*.

A més de les biografies dels 17 components que han passat pel grup, el llibre es completa amb opinions sobre l'Orquestina, entre altres, de Labordeta, Fernando Rivarés, Angela Abós, Angel Petisme, Chabier Aparicio, Manuel Dominguez, de la Ronda de Boltaña, Eva Pariocio, de los Titiriteros de Binéfar; Josefina Loste o Anton Abad.

El cantautor de Saidí diu: «La Orquestina del Fabirol s'ha mantingut fidel a eixes conviccions al llarg de la seua trajectòria sense renunciar a la evolució, i és per tot això que s'ha convertit en eix grup de música tradicional amb capacitat per transgredir amb el seu llenguatge i influir a noves generacions de músics inquiets».

GALERIA DE PERSONATGES

**Javier Díaz, animador cultural del Baix Aragó i editor de *El sueño igualitario*
«El butlletí *El sueño igualitario* és, de fet, bilingüe»**

■ **Lluís Rajadell**

Javier Díaz, editor del butlletí electrònic sobre memòria històrica *El sueño igualitario*, regidor de Mas de les Mates i conseller de Patrimoni de la Comarca del Baix Aragó, va nèixer a Barcelona fa 46 anys. Allí va llicenciar-se en Geografia poc abans de traslladar-se a viure al Mas de las Matas, on viu des de fa 20 anys i on s'ha convertit en l'ànima del Grupo de Estudios Masinos (GEMA), que desenvolupa una intensa tasca d'investigació sobre la història i la geografia local i també dels voltants, en els que s'inclouen pobles catalano-parlants com la Canyada de Beric, la Ginebrosa o Aiguaviva. Díaz, defensor sense ambigüitats de la cooficialitat del català, plasma esta convic-

ció en els seus butlletins distribuïts per Internet: *El sueño igualitario*, *Alarifes* i *La defensa*, que, com ell comenta, «són, de fet, bilingües». Explica que aquestes publicacions virtuals tenen «vocació de reflectir l'actualitat aragonesa i també de Llevant i Catalunya». *El sueño igualitario* és el butlletí dels Col·loquis sobre Republicanisme, que se celebren anualment a Mas de las Matas, organitzats pel GEMA i l'Ajuntament; *Alarifes* recopila informacions relatives al patrimoni cultural; i *La defensa* s'orienta a la denuncia de les agresions al patrimoni. La vinculació del GEMA amb la Ginebrosa i l'especial sensibilitat de Javier per tot allò que envolta la Guerra Civil el van

impulsar a col·laborar amb les famílies de diverses persones d'este poble executades extrajudicialment l'any 1947 dins d'una operació de repressió del maquis. Els familiars van contactar amb ell per demanar-li assessorament i informació. No ho va dubtar i va recolzar el projecte d'exhumació dels cadàvers, enterrats a l'antic fossar de Mont-roig. En front de les reticències inicials de l'Ajuntament, considera que «l'actitud municipal ha millorat darrerament». Però la iniciativa seua que ha tingut més repercussió als mitjans de comunicació ha estat la reclamació dels papers de l'Ajuntament del Mas que estan a l'Arxiu de Salamanca de la Guerra Civil. Encara no ha

aconseguit l'objectiu però ni ell ni el GEMA ni l'Ajuntament es donen per vençuts. Es hora de que la capsa 121 —on estan els papers que els franquistes es van emportar de Mas de les Mates a punta de pistola— torno a casa.

CRÒNIQUES TAGARINES

**Notes del natural:
Coïns**

■ **Esteve Betrià**

Per finalitzar la sèrie de tres notes del natural dedicades als noms que reben en les nostres terres alguns insectes que recorden per llur morfologia al mosquit comú, voldria ocupar-me d'una espècie de petit insecte, sobre les característiques del qual totes les fonts consultades estan d'acord en descriure'l com a petit mosquit de picada forta i dolorosa: el cuiç —i variants formals. La variant que enregistren els diccionaris generals és 'cuiç', forma que els diccionaris etimològics i geolingüístics documenten al Camp de Tarragona i, estranyament, a Barcelona. I escric estranyament perquè com apunta Joan Coromines: «no ho puc confirmar ni desmentir del tot: no l'hi he sentit [el zoònim cuiç a Barcelona] mai (cap al Migjorn sí), si s'hi ha usat serà poc». Esclar que no sé si cal dir que sí un mot presenta formes diverses en diferents punts del domini lingüístic, la que trobarem als diccionaris generals serà la que és vigent —ni que sia hipotèticament, com és el cas— al Cap i Casal.

On sí se senten força formes relacionades amb el 'cuiç' és al Mataranya i localitats veïnes. Així, com a nom de mosquit, l'Artur Quintana documenta la forma 'escoí' a la Codonyera, en Miquel Blanc 'coí' a Calaceit i n'Olga Cubells 'coic' a la Palma d'Ebre. En les enquestes del *Atlas lingüístic del domini català* es documenta 'cof' a Massalió, 'cuí' a Valljunquera, Vall-de-roures i la Ginebrosa, i 'coín' a Aiguaviva.

On sembla que es desconeix aquest zoònim és a Mequinensa, tot i que fou indagant sobre el parlar d'aqueixa vila que vaig tenir

el primer contacte amb aquest nom. Així, quan cap a 1999 enllestia una col·lecció de renoms mequinensans del segle XX, vaig trobar-me amb un 'Coit' sobre el qual al Poble ningú em sabia donar raó. En els diccionaris habituals només vaig trobar que cuiç' i 'cuit' eren noms de mosquit, però res sobre la forma 'coit'. Ja estava disposat a deixar-ho estar —és a dir, no proposar cap origen per aquest renom ja que al Poble el possible zoònim 'coit' resultava desconegut—, quan casualment em vaig adonar que el cognom Coit era vigent a la veïna Granja d'Escarp. Una ullada a la guia telefònica de Barcelona em confirmà l'existència dels cognoms Cohí i Coit, encara que no fossen gaire freqüents. De fet, l'única persona que hi figura amb el cognom Coit és una senyora, Francisca Coit Rodes, la qual em digué per telèfon que els pares eren nascuts, respectivament, a la Granja d'Escarp i a Mequinensa, i que el seu primer cognom es pronuncia amb hiatus: Co-it. Al web paginasblancas de la companyia telefònica vaig trobar a la Granja una dotzena de Coit, com a primer o segon cognom. En una consulta a la base de dades de l'Institut d'Estadística de Catalunya (Idescat) vaig veure que, l'1 de juliol de 2004, a Catalunya hi havia 34 persones (24 al Segrià) que tenien Coit com a primer cognom i 36 (26 al Segrià) com a segon. També a través del cercador de l'Idescat es localitzen 32 persones amb el cognom Cohí —com ara el conegut compositor Agustí Cohí i Grau—, com a cognom primer i 23 com a segon. Encara vaig trobar a través de l'Idescat que a Catalunya hi ha 31 persones amb el cognom Coín —segurament per referència a la població andalusa de Coín—, com a cognom primer i 36 com a segon.

Bé, no cal dir que serà molt ben rebuda, i agraïda com cal, tota informació o documentació a propòsit dels 'coïns' —i variants— mataranyecs i ebrencs. Unes dades que, com de costum, em podeu fer arribar a l'adreça electrònica hmoret@wanadoo.es

Nadal.cat

■ Carme Messeguer

Us imagineu viure un Nadal plenament en català? Si voleu consumir productes alimentaris etiquetats en català, regalar joguines a la canalla amb instruccions en català o eixir a veure cinema doblat al català, no dubteu a posar-vos en mans de la Plataforma per la Llengua.

La Plataforma per la Llengua, en col·laboració amb l'Associació en Defensa de l'Etiquetatge en Català (ADEC), té engegada una campanya, «A taula en català», que pretén impulsar l'ús del català en l'etiquetatge de productes comercials mitjançant l'augment de la demanda. Amb aquest objectiu proposen que les institucions públiques es comprome-

ten a consumir productes etiquetats en català (que podeu consultar en la pàgina www.adec-cat.org). Entre els productes que incorporen l'etiquetatge en català hi trobareu caves i vins amb què podreu ruixar el torró d'Alacant o Xixona aquestes festes.

Si, a més, teniu canalla i voleu adreçar-vos als Reis Mags en català, podeu fer servir les cartes que la Plataforma distribueix en botigues i biblioteques. L'objectiu d'aquesta campanya, anomenada «En català, jugues?», és conscienciar la població i les empreses jugueteres de la importància de la llengua a l'hora de comercialitzar productes per als infants, demanar a l'adminis-

tració una legislació reguladora i donar a conèixer l'oferta de joguets en català.

Per arredonar les festes, podeu intentar trobar un cinema que projecte pel·lícules en català. L'oferta per aquest Nadal la formen *Dies d'agost*, *El perfum: història d'un assassí*, *Col·legues al bosc*, *Scoop i Ficció*, i, per a la gent menuda, *Ciutat ratolí*, *Happy Feet: trencant el gel*, *Arthur i els Minimoys* i *Eragon*. Fa anys que la Plataforma treballa perquè puguem veure cinema doblat o subtítulat al català i, tot i que s'han aconseguit certes millores, com que la presència del català al cinema segueix sent escassa, l'entitat ha elaborat un clip d'animació, El cine-

ma en català: una missió impossible?, per denunciar aquesta situació.

La Plataforma per la Llengua (www.plataforma-llengua.cat) és una entitat que té per objectiu garantir la presència de la nostra llengua en tots els àmbits i territoris de parla catalana. Amb aquesta finalitat, encapçala campanyes concretes de normalització lingüística en diversos àmbits, reivindica el compliment de la legislació en matèria lingüística i respon les agressions que pateix la nostra llengua. Tot això des del convenciment que la societat civil ha de tenir un paper protagonista en la plena normalització de la nostra llengua.

SOM D'EIXE MÓN

Endogàmia i compromís

Francesc Ricart

Avui vaig d'endogàmic; ep!, que no és cap pecat. Els últims números de *TdeF* em pareixen pardigmàtics (que tampoc és cap pecat) i reveladors de les nostres contradiccions i febleses. Ara, segur que penseu que això és natural i, per tant, que no és tan dolent: arreu tothom viu les seves contradiccions; i n'estic d'acord. Hi ha, però, una cosa que em provoca desassossec; tinc la impressió (i la certesa) que no fem prou per superar aquest punt, el de la contradicció, que no avancem, que correm el risc de quedar-nos en l'estadi de la contemplació i de la lamentació.

Però tornem al punt d'eixida i, per fer-me entendre, deixeu que parle dels últims números de *TdeF*. De les coses molt gruixudes aparegudes al número 59, presidit pel doble titular: *Retolació bilingüe? Babel al Baix Aragó*, el veí d'aquest espai, Esteve Betrià ja se n'exclama prou, i pren com a referència, a més de la portada, la columna de JA Carrégal i l'article de M.D. Gimeno. Al número següent, a l'entrevista que fa Artur Quintana a Ramon Mur, s'hi denuncia a bastament aquests atemptats diaris i seculars contra els topònims dels nostres pobles que, segons l'entrevistat, que per cert és de Bellmunt i no de Belmonte ni de Bellmun, són sagrats; atemptats que la desídia de l'administració permet amb tota impunitat. L'actuació insultant amb l'ús de la toponímia i la denúncia de l'aixecada de camisa de tot plegat ens hauria de fer reflexionar, per dir-ho de manera suau i políticament correcta; però sobretot, i aquí és on em dolc, ens hauria de servir per conscien-

ciar la societat més o menys estructurada i convinguda de les seues possibilitats i de les seues necessitats i actuar en conseqüència; però, ai las!, quina estructuració?, quines possibilitats?, quines necessitats? Quina societat!? Potser la cosa va per aquí i, com diuen en altres llocs de les nostres societats: *se'ns pixen a sobre i ens diuen que plou!*

Sí, d'acord, intentaré continuar per on anava. En aquest dos números, que ens han enfilat fins a la seixantena!, hi ha més coses que, com deia en començar, són paradigmàtiques i, potser –potser– ja justifiquen l'existència de *TdeF*, en el paper de notari que aixeca acta de mancances de tot tipus per al creixement adequat de la llengua i de denúncia d'estralls contra la cultura: l'entrevista a Carme Mesalles obre els ulls de l'estat de la qüestió de l'ensenyament del català a les escoles (i ens ve a dir que «no és or tot el que lluu»); les columnes amb signatura ofereixen un mostrari ben variat d'allò que es cou a la Franja; hi ha cròniques de l'activitat cultural, amb el lideratge i protagonisme estival del Matarranya; recuperació de memòria històrica amb reivindicació de personalitats (Gaspar Torrente), i fins i tot amb cartes de lectors tan curioses com l'apareguda en la llengua de *Imperio*, que s'escandalitza, vés per on, de com és possible una revista com la nostra... Tots dos números acaben amb sengles articles de denúncia, precisament, davant la poca perícia o la indolència de les actuacions de representants de la política local envers la cultura; per cert els dos articles fan ús de majúscules per fer adonar al lector amb contundència la magnitud dels desgavells.

Com a contrast, la portada del número 60 serveix per il·lustrar l'aspecte més positiu de la nostra història (de *TdeF* i dels col·lectius que treballen per redreçar-la). La foto, de l'amic Julio Moreno, mostra una pluja singular, inequívoca: són pancartes penjades a la balconada de l'Ajuntament de Fraga en homenatge a Josep Galan, elaborades per alumnes, i PLOUEN com déu mana, per fer una bona saó.

Pau Gargallo a Barcelona

■ José Miguel Gràcia

El buit és la forma, és la figura i és també l'ànima, alleugerida la matèria. Retallant i soldant el ferro, reblant i torsionant el coure i el plom, i modelant el bronze, Pau Gargallo cerca la depuració màxima i l'essencialitat de la figura humana.

Va nàixer a la vila de Maella –comarca del Matarranya– l'any 1881, on donà les primeres passes, jugà amb fang de pluja i pedres pels voltants de l'ermita de Santa Bàrbera, creant formes infantils d'hòmens i dones, sense mans, les quals hi restaven sempre visibles –encara es poden veure– a l'escut de l'ermita. La primera llengua: el català de Maella i el seu nom, Pablo; i per què no Pau, en català? (No té res a veure amb la pregunta, però casualment el segon cognom de Gargallo era «Català») El 1888 la família va traslladar-se a Barcelona, on es va formar artísticament al taller de Eugeni Arnau i a l'Escola de Belles Arts de la Llotja. Cap el 1900 freqüentava Els Quatre Gats, i allí va conèixer Nonell i Picasso. En 1902 li fou concedida

una beca per anar a París on es relacionà amb Max Jacob i va estudiar profundament l'obra de Rodin. En tornar a Barcelona i després d'una esplèndida exposició a la Sala Parés, Domènech i Montaner li va encarregar figures, frisos, gàrgoles i la creu de l'entrada de l'Hospital de la Santa Creu i Sant Pau, i més tard uns relleus per al Palau de la Música. Totes aquestes primeres obres es poden incloure, de manera clara, dins del classicisme noucentista o modernista, tant present en la Barcelona dels anys deu i principis dels vint. Va a París novament on descobreix el cubisme i al 1915 retorna a Barcelona, on es casa amb la francesa Magali Tartanson. El 1924 –dictadura de Primo de Rivera–, quan treballava en el modelat dels volums en negatiu, es destituït com a professor de l'Escola Tècnica d'Oficis d'Art i s'ha d'establir definitivament a París. El 1927 i 28 realitza diferents escultures per a la Plaça de Catalunya de Barcelona y per a l'Estadi Olímpic de Montjuïc. Morí a Reus prematurament, el 28 de desembre de l'any 1934.

Tornem al començament d'aquestes línies –la escultura avantguardista de Gargallo– per a destacar que des del 31 d'octubre de 2006 fins el 28 de gener del 2007 ens trobarem amb una magnífica exposició del seu art més pur i innovador a la Pedrera de Barcelona, patrocinada per la Fundació Caixa de Catalunya. En un ambient força acollidor i discret, però molt adient i ben comissariat, ens ha commogut la mostra –cronològicament estructurada i molt ben

JOSE MIGUEL GRACIA

Kiki de Montparnasse, 1928

seleccionada– de l'obra de Gargallo. De les 78 escultures, 16 dibuixos i 11 cartrons, en faré esment d'unes quantes, tal vegada les que més em fraparen de la retrospectiva i per diferents motius: *Petita màscara amb floc* (la més petita i de xapa de coure, 1907), *Jove de cabell arrissat*, *Retrat de Picasso* (en terracota), *Rialla*, *Tragèdia*, *Cantant del Carrer* (totes tres de 1915 i de ferro), *Materninot* (de bronze, 1922), *Tors de gitaret* (de terracota, 1922, en la qual torna al classicisme), *Banyista* (de marbre, 1924), *Petita ballarina II i IV*, *Kiki de Montparnasse* (de bronze, 1928), *Bou* (de ferro, 1930), *Gran ballarina* (de bronze, 1931, una de les obres més conegudes i admirades), *Greta Garbo amb pestanyes* (xapa de ferro de 1931, l'obra que voldríem tenir tots a casa), *Gran profeta* (de bronze de gran format, des d'un original de guix, 1933, única còpia original que veuria l'autor, mai la de bronze), *Urà* (de bronze, 1933) i *Tors d'adolescent* (de marbre negre, 1934, el qual trigà molt de temps en acabar-lo).

Gairebé totes aquestes obres i moltes més les podem contemplar fàcilment els aragonesos al Museu de Saragossa de *Pablo Gargallo*

–*Palacio de Argilo*, plaça de San Felipe–. El 19 de maig de 1982, Pierrette Gargallo, filla de l'artista i Sainz de Baranda, alcalde de Saragossa, van signar el contracte de la fundació del museu. Els hereus de Gargallo cedien les escultures, els dibuixos, els cartrons i tota la documentació bibliogràfica; i l'Ajuntament hauria de restaurar el palau, instal·lar el museu i mantenir-lo. Us he d'informar que el museu tancarà portes en un parell de mesos, degut a unes grans obres d'ampliació i modernització. Potser romandrà tancat un parell d'anys, per tant, aprofitau una pròxima visita a Saragossa per gaudir-lo.

Un cop acabe la mostra de Barcelona, la mateixa, es podrà contemplar a Saragossa. La llista d'exposicions i homenatges a l'artista, tant en vida com després de la seua mort, és molt extensa.

Tot i que havia previst, al començament de l'article, fer unes quantes observacions sobre la llengua habitual de Gargallo i sobre el seu nom, i fer esment també d'unes vel·leïtats literàries que va tenir de jovent, atès l'espai que hauria d'emprar, deixo el tema per a un altre article que escriuré més endavant.

Dóna corda
al català

Quan et diverteixes. Quan pactes amb els tons greus i aguts el ritme que marcarà la nit. Fes que el color i la música siguin tan especials com tu. Dóna al català el ritme que vulguis. **Perquè el català va amb tu.**

Generalitat
de Catalunya

